

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2024.4.5>
УДК 82-34.09

Тетяна Саврасова-В'юн

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
вул. Левка Лук'яненка, 13Б, Київ, 04212, Україна
 <https://orcid.org/0000-0001-5737-6189>
t.savrasova-viun@kubg.edu.ua

ІДЕНТИЧНІСТЬ У ДИНАМІЦІ. ТРАНСФОРМАЦІЯ НАРАТИВУ В ЛІТЕРАТУРНІЙ КАЗЦІ

У статті наведено результати дослідження проблеми впливу трансформацій наративу в літературній казці на динаміку ідентичності героїв. Вивчення змін у наративі літературної казки є шляхом до розуміння особливостей розвитку ідентичності особистості, що допомагає визначити характер взаємодії ідентичності героїв твору з її відтворенням у реальних життєвих обставинах. Визначено сутність ідентичності як динамічної структури, що впливає на становлення цілісності, зумовлює природу самовизначення людини в процесі вибору цінностей. Охарактеризовано наукові підходи щодо тлумачення ідентичності: літературознавчий, онтологічний, антропологічний, психоаналітичний, соціологічний, когнітивно-орієнтований, екзистенційно-гуманістичний, наративний. Представлено зміст наративу як сукупність лінгвістичних, психологічних структур, що розгортає минулі події в теперішньому часі, трансформуючи стан героїв. Зазначено, що наративною матрицею оповідацьких схем є літературна казка як авторський твір, що зосереджує увагу на елементах дійсності, фантазії. Метою статті є обґрунтування й аналіз впливу трансформацій у наративі літературної казки на еволюцію ідентичності героїв. Об'єктом дослідження виступає наратив літературних казок О. Зубер «Золоті зернята», В. Сухомлинського «Хризантема й цибулина», А. Зайцевої «Казка про страх», Лесі Українки «Три метелики». Предметом дослідження виокремлено характеристики ідентичності героїв зазначених казок. У статті застосовано методи дослідження: аналізу, систематизації та узагальнення положень щодо ролі наративу в літературній казці, порівняння творів, наративний аналіз.

За результатами дослідження з'ясовано, що наратив у літературному творі впливає на ідентичність особистості, сприяє засвоєнню досвіду. Процес трансформації наративу в літературній казці визначає характер змін ідентичності, що відтворене у світогляді оповідача. Наративний аналіз літературних казок показав, що динамічні зміни ідентичності героїв казок у процесі трансформації наративу твору зумовлює появу спектра змін ідентичності: втрати, пошуку себе, виконання нових ролей, уроків співчуття, додання перешкод, переоцінки цінностей тощо. Новизна результатів дослідження полягає у виокремленні характеристик ідентичності героїв залежно від змін наративу літературної казки. Подальші перспективи дослідження можуть бути пов'язані з описом моделей ідентичності героїв літературних казок та їхньою класифікацією за функціями у творі.

Ключові слова: ідентичність; наратив; казка; літературна казка; літературознавчий підхід; наративний аналіз.

Постановка проблеми. У сучасному динамічному світі проблема ідентичності особистості набуває все більшої актуальності. Це пов'язано із соціально-політичними, економічними, міграційними процесами в суспільстві, що активізують у людини потребу пізнати себе, прийняти окреслену роль, усвідомити своє місце у світі. Проблема визначення ідентичності передбачає розвиток самосвідомості, рефлексії, формування самооцінки, розуміння впливу досвіду на становлення особистості, усвідомлення цінностей, переконань і прагнень.

Важливим джерелом осмислення ідентичності особистості як динамічного, багатогранного конструкта є літературна казка, що включає безмежний спектр моделей життя героїв у контексті культурних, соціальних, особистісних змін.

У літературній казці закладено ключові аспекти формування і трансформації наративу, що передбачає структурування твору, виокремлення головних його тем, відтворення причинно-наслідкових зв'язків за допомогою опису дій персонажів, донесення до читача моральних уроків і цінностей. Аналіз змін наративу в літературній казці дає можливість глибше зрозуміти, відстежити особливості впливу різноманітних чинників на формування ідентичності та її динаміку, виявити характер взаємодії ідентичності героїв твору з об'єктами, ролями особистості в реальному житті.

Стан розробки проблеми. Питання ідентичності як наукового явища окреслено в працях дослідників (Waterman, 1992; Marcia, 1980; Mead, 1963; Moran, 2018), які визначили змістові характеристики, властивості зазначеного феномена.

У дослідженнях учених О. Міллер (2018) та А. Османової (2020) представлено літературознавчий, онтологічний, антропологічний, когнітивно орієнтований, психоаналітичний, соціологічний, екзистенційно-гуманістичний, наративний наукові підходи до тлумачення ідентичності.

Проблема літературної казки стала предметом дослідження Н. Горбач (2016), І. Дуркалевич (2009), Т. Крашеніннікової (2013), які схарактеризували сутність та особливості окресленого явища.

Роль наративу в літературній казці визначили О. Гаврилко (2021), В. Лазаренко (2017), О. Оліфер (2020), Н. Чепелева (2007), розглянувши наратив як текст, що розкриває порядок усвідомлення реальності, наповнює її смислом, впорядковує життєвий досвід людини, спосіб інтерпретації подій.

Аспекти трансформації наративу в літературній казці дослідили Н. Чепелева (2007) та А. Цапів (2018) за допомогою наративного аналізу, що передбачає розгляд семантичних характеристик рівнів змісту твору.

Водночас проблема зміни наративу в літературній казці з акцентом на динаміку ідентичності героїв залишається недостатньо дослідженою. Мета статті: обґрунтувати та проаналізувати вплив трансформацій у наративі літературної казки на еволюцію ідентичності героїв. Завдання статті: представити наукові підходи до характеристики сутності ідентичності; дослідити характер змін ідентичності в просторі наративу літературної казки; здійснити аналіз літературних казок у контексті взаємозв'язку між трансформаціями наративу та змінами ідентичності героїв.

Методи дослідження. Задля досягнення мети статті застосовано комплекс методів наукового дослідження, зокрема аналіз праць із проблем ідентичності, наративу, літературної казки, опис сучасного стану окресленої проблеми, систематизація й узагальнення поглядів дослідників на визначення ключових понять і явищ, порівняння наукових підходів до характеристики сутності ідентичності, наративний аналіз літературних казок із акцентом на зміні ідентичності героїв.

Результати дослідження. За філософським словником термінів і персоналій, ідентичність — тотожність, аналогія явищ; єдність і цілісність особистості із соціальною групою, спільнотою, статусом (Бліхар, 2020).

У літературознавчому словнику-довіднику ідентичність визначено як «уподібнення, ототожнення будь-яких об'єктів на підставі тих чи інших ознак» (Гром'як, 2007, с. 291).

На основі досліджень таких науковців, як А. Waterman (1992), J. Marcia (1980), G. Mead (1963), M. Moran (2018) окреслено ряд характерних сутнісних ознак ідентичності.

Так, М. Моран у зміст ідентичності вкладає властивість особистості чи її атрибут, подібність людини до інших або відмінність від них (Moran, 2018).

У поглядах Дж. Марсія ідентичність представлено як внутрішню динамічну структуру переконань, потреб, здібностей, сформовану внаслідок прийняття особистістю свідомих рішень щодо свого життя з огляду на особливості розвитку його різних сфер. Дослідник вважає, що ідентичності досягнути можливо завдяки усвідомленню відомостей про себе та в результаті створення власного образу в майбутньому (Marcia, 1980).

А. Ватерман визначає ідентичність як самостворювальну динамічну структуру, що впливає на становлення цілісності, тотожності, зумовлює природу самовизначення людини в процесі вибору цілей, переконань, цінностей, розуміння й аналізу особистісних властивостей, образу «Я». Науковець зауважує, що формування ідентичності залежить від вибору професії, релігійних, моральних переконань, політичних поглядів, соціальних ролей (Waterman, 1992).

Для Дж. Міда ідентичність — це саморефлексивне вміння особистості усвідомлювати себе як цілісний образ у відносинах «Я» та відображенні оцінок Інших. Учений виокремлює усвідомлену ідентичність, що містить свідомий рефлексивний процес побудови Я-концепції, та неусвідомлену, що передбачає прийняття соціальних норм і цінностей (Mead, 1963).

Виявлені в наукових розвідках сутнісні риси ідентичності вказують на відмінності в розумінні цього явища. Дослідники розглядають природу ідентичності через такі аспекти, як тотожність, цілісність, властивість особистості, внутрішня динамічна структура, саморефлексивне вміння. Таке різнопланове бачення ідентичності зумовлене багатогранністю, комплексністю, міждисциплінарністю зазначеного феномена. Тому сучасні дослідники (Міллер, 2018; Османова, 2020) визначають ряд наукових підходів щодо характеристики ідентичності.

О. Міллер представляє ідентичність із позицій літературознавчого, онтологічного, антропологічного, психоаналітичного, соціологічного наукових підходів. У межах літературознавчого підходу (Забужко, 1997) в ідентичності закладено особливості самовизначення, свідомий вибір особистості щодо належності до спільноти, прийняття її традицій, культури, цінностей. Ідентичність із погляду дослідників онтологічного підходу (Horkheimer & Adorno, 2002) відображено як субстанцію буття, що має всезагальну тотожність. Представники антропологічного підходу (Buber, 1995) ідентичність розглядають як відмінність, розвинену в процесі формування особистості. На думку представників психоаналітичного підходу (Adler, 1927), ідентичність відтворено в процесі злиття особистості з іншими, що активізує розум до реалізації прихованих спогадів, потягів. Прихильники соціологічного підходу (Berger & Luckmann, 1966) в ідентичності зосереджують увагу на різноманітності масок, ролей особистості, що відтворюють справжність або штучну подібність

у соціальній реальності, суб'єктивно інтерпретуючи її (Міллер, 2018).

У дослідженнях А. Османової ідентичність проаналізовано з огляду на когнітивно орієнтований, екзистенційно-гуманістичний, нарративний підходи. Дослідники когнітивно орієнтованого підходу (Tajfel, 1982) розглядають ідентичність, акцентуючи на позитивному, емоційно забарвленому сприйнятті себе в соціальному й особистісному аспектах. У межах екзистенційно-гуманістичного підходу (Maslow, 1961) ідентичність виступає як концептуальний гештальт, в основі якого закладено переживання щодо істинності свого «Я». Відповідно до поглядів представників нарративного підходу (Atkins, 2008), ідентичність передбачає інтерпретацію відомостей про себе в процесі створення тексту, оцінку цілісної особистості впродовж її життєвого досвіду (Османова, 2020).

Окреслені підходи до ідентичності свідчать про складність і міждисциплінарний характер цього поняття. Ідентичність охоплює різні аспекти — соціальні, психологічні, культурні, філософські, — кожен із яких розкриває унікальні нюанси феномена. Таке розмаїття підходів підкреслює, що ідентичність не є статичною характеристикою, а формується та змінюється під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Це розуміння є особливо важливим для аналізу ідентичності в нарративних структурах, де зміна особистісних рис і переконань героїв відображає динаміку ідентичності як процесу, що постійно оновлюється. Порівняння підходів дає можливість виокремити саме нарративний аспект як ключовий для аналізу динаміки ідентичності в літературній казці. Якщо філософські, психологічні та соціологічні підходи спрямовані на статистику ідентичності як цілісної структури, то нарративний підхід підкреслює її динамічність, постійне формування й переосмислення. У цьому контексті літературна казка стає засобом, крізь який можна простежити зміни ідентичності героя, що надає дослідженню глибину в розумінні трансформації особистості через нарратив. Тому з огляду на мету цього дослідження доцільно ідентичність розглядати з позиції нарративного підходу, за яким окреслене явище визначено як інтерпретацію відомостей особистості про себе, що передбачає ставлення до власного досвіду (Atkins, 2008). У цьому контексті ідентичність з'являється як історія, яку людина створює про себе, і так виявляється трансформація особистості через літературний текст. Нарративний підхід є особливо актуальним для теми дослідження, оскільки саме через зміну нарративу герої часто переосмислюють своє «Я», здобуваючи нові якості та цінності.

Отже, проблема ідентичності як змінного явища, що виявляє себе в різних сферах життя людини, потребує детального розгляду. Її вивчення можливе в процесі аналізу трансформації ідентичності у творах, зокрема в літературних

казках, адже, як зазначає Р. Бауман (1992), казка — це «усний нарратив, що розповідається» (Bauman, 1992, с. 101). У літературній казці нарратив є показником ідентичності, що відтворено в історіях героїв, їхній поведінці, діях від дефіциту до розвитку ідентичності. Тому доцільно зосередити увагу на дослідженні ідентичності, її динамічності в контексті нарративного підходу з акцентом на простір літературної казки.

Важливо зазначити, що поняття «нарратив» походить від англійського «narrative» — оповідь, у наратологічному словнику його розглянуто як розповідь «однієї чи більше дійсних або фіктивних подій, які повідомляються одним, двома чи кількома (більш чи менш явними) нараторами» (Ткачук, 2002, с. 73).

Наратив, на думку Р. Мороз, — це сукупність лінгвістичних і психологічних структур, яка розгортає минулі події в теперішньому часі, трансформуючи стан героїв, аналізуючи їх із погляду сучасної людини (Мороз, 2009).

Для О. Гаврилко нарратив відображає текст, що розкриває порядок усвідомлення реальності, наповнює смыслом інформацію щодо послідовного повідомлення, упорядковує життєвий досвід людини та спосіб усвідомлення, інтерпретації подій, обставин (Гаврилко, 2021).

Як зауважує П. Олесь, у контексті нарративу ідентичність виступає як особистий міф, що створює відчуття цілісності, тривалості через інтеграцію минулого, теперішнього і майбутнього. У процесі розповіді історії життя людина активізує рефлексію, акумулює досвід, упорядковує переживання, вибирає способи реагування та приймає рішення (Oleś, 2009).

У нарративі щодо ідентичності Н. Чепелева центральним явищем виокремлює проблему «Я» (сприйняття історії інших, відтворення уявлень про себе, ефективну взаємодію), «Я-ідентичності» (реконструкцію історії життя з урахуванням здатності розповідати про себе), «Я-концепції» (нарративний конструктор, за допомогою якого життєві події структуруються в єдине ціле) (Чепелева, 2007).

У дослідженнях Ж. Женетт зазначає, що до структури нарративу належать розповідь (послідовність причинно пов'язаних подій), історія (зміст ситуації, обставини), дискурс (підсистема, що має стосунок до ситуації, відправника, отримувача), нарація (розповідний акт, дискурс, що характеризує одну чи кілька ситуацій, включених у себе) (Genette, 1998).

Із позиції О. Ткачук, нарратив виступає як результат (продукт) нарації, яка, своєю чергою, є процесом утворення нарративу, що містить взаємозумовлені компоненти: щонайменше дві події, два аспекти подієвості, час, характеристикацію, фокалізацію (Ткачук, 2002).

І. Рібо, Б. Сторі, М. Родак нарацію розглядають як комунікативний акт розповіді історії, яка визначає те, що розповідається, а розповідь — те,

як про це розповідається. Нарація відбувається, на думку авторів, на рівні дискурсу. Дослідники залежно від подій у сюжеті історії вирізняють три типи розповіді: приховану (передбачає оповідь подій, які вже відбулись у минулому); попередню (містить оповідь про події, які ще не повинні відбутися); одночасну (характеризує оповідь подій, які мають відбутися) (Ribó, 2019).

Отже, виходячи з вищезазначеного, в наративному просторі в процесі наділення автором специфічними характеристиками розповіді (нараціями) наратора, автор проявляє персональну ідентичність, сутність свого інтеграційного «Я», забезпечуючи особистісну цілісність, застосовує рефлексивні механізми самосвідомості, що передбачає самопізнання внутрішніх психічних актів і станів (Заграй, 2020) через фіксацію установок, тверджень (інтелектуальну рефлексію), самооцінку, мотивування, усвідомлення смислів, ставлень, конфліктів (особистісну рефлексію) (Краєва, 2011).

Окреслений процес є механізмом прояву нараційної ідентичності автора, який не є статичним, адже автор, створюючи текст, не лише здійснює процес породження історій, але й надає оповіданню форми, закладаючи емоційне залучення читача до подій, надаючи йому роль спостерігача, співучасника (Mergenthaler, 1996). Читач, сприймаючи твір, інтерпретує, розуміє його, поєднує із саморозумінням відповідно до своїх емоцій, досвіду (Рікер, 2002), здійснює «акт конструювання ідентичності» (Markowski, 2003, с. 9), розпізнає власне «Я».

Грунтуючись на дослідженнях (McAdams, 2008; Oleś, 2009), доцільно нараційну ідентичність розглядати як процес створення інтерналізованої, інтегрованої в темпоральних вимірах історії життя, що інтерпретує відомості особистості про себе й інших завдяки рефлексії, прийняттю, ставленню до суб'єктивного досвіду крізь призму індивідуальної культури.

Своєрідною наративною матрицею оповідальних схем, за допомогою яких людина структурує знання і досвід, для І. Дуркалевич виступає літературна казка як чинник актуалізації моделей мислення й поведінки людини, соціалізації та інкультурації (Дуркалевич, 2009).

Т. Крашеніннікова літературну казку характеризує як авторський твір, який, переймаючи стиль і будову фольклорної казки, зосереджує увагу на елементах дійсності, фантазії (Крашеніннікова, 2013).

Літературна казка віддзеркалює особливості життя автора, його світосприйняття. Відображаючи персонажів твору, їх характер, цінності, прагнення, ставлення до інших, автор відтворює специфічні риси культури соціуму, спільноти, з якими себе ідентифікує (Горбач, & Здіховська, 2016).

О. Чернієнко вважає, що в просторі літературної казки крізь призму наративу відбувається розвиток ідентичності через метафору як образ

сприйняття реальності митцем, що передається іншим (Чернієнко, 2017). Із позиції С. Дуглас, завдяки метафорі в персонажах твору втілено спогади автора, активізовано розвиток ідентичності читача, змінено відчуття себе і героїв казки. За допомогою акумуляції знань про світ, концепцій життя в метафорі автор розуміє казкові образи, себе, виявляє ідентичність. Читач, сприймаючи метафору літературної казки, набуває ретроспективної (рефлексивна взаємодія) чи перспективної (когнітивна перспектива, узагальнений реалізм) форми ідентичності (Douglas, 2019).

Розглядаючи літературний твір крізь призму наративу, автор і читач конструюють, виявляють ідентичність як уміння аргументувати, тлумачити когнітивний, мотиваційний, емоційний, поведінковий аспекти особистості в різних життєвих ситуаціях (Trzebiński, 2002).

О. Оліфер зауважує: наратив у літературній казці відображає механізм оволодіння автором і читачем учинками, діями персонажа, що є основою ідентичності, яка акумулюється в пам'яті та інтенційності. Завдяки пам'яті особистість оцінює себе, усвідомлює свої дії, поєднуючи їх в історію, виявляє потреби реалізованої діяльності. Особистість у наративі оволодіває унікальною здатністю узагальнювати досвід, проектувати його в майбутньому, усвідомлювати цілісність життя, відчувати тотожність. До того ж наратив у літературній казці служить засобом розкриття цілісності «Я» через події, думки, емоції, прагнення героя, він є інструментом для розповіді історії й аналізу внутрішнього світу персонажа (Оліфер, 2020).

Як зазначає Р. Франзозі, для будь-якого наративу характерними є зміна стану персонажа, трансформація первинної ситуації, що може бути як відправним пунктом, так і завершальним у процесі пошуку рівноваги (Franzosi, 1998).

За В. Лазаренко, одну з ключових ознак наративу твору відображено в описі подій минулого з погляду сьогодення. До характерних особливостей такого твору належать зміна стану героїв, інтерпретація подій, оцінка цих подій (Лазаренко, 2017).

Згідно з дослідженнями Н. Шарошкіної, наратив закладено автором у фабулу, що включає події, пов'язані з контекстом твору. Автор, обираючи події, згадує попередній досвід, відтворює власні цінності, моделює майбутнє, розуміючи себе через розповідь про себе, проектує тотожність. Створені в історії події стають результатом свідомості оповідача. У зв'язки між причинами і наслідками подій автор вкладає спосіб використання ідентичності, у якій особистість створює темпоральний простір, відчуває свободу, переосмислює, переписує життєву історію (Шарошкіна, 2013).

Аналізуючи літературну казку, А. Вармбір зазначає, митець і читач у процесі інтерпретації історії відкривають шлях до конструктивної дії,

активізують ідентичність, яка перебуває в постійній трансформації та зумовлена культурним простором і часом (Warmbier, 2017).

Н. Чепелева зазначає, що наратив у літературному творі містить ідентичність особистості, її усвідомлення життєвої ситуації, сприяє засвоєнню, прийняттю власного досвіду, впливає на процеси саморозуміння та саморозвитку, які допомагають упорядкувати смисловий простір поведінки, діяльності людини з урахуванням культури, цінностей, прагнень (Чепелева, 2007).

Отже, процес трансформації наративу в літературній казці впливає на характер змін ідентичності особистості, що відтворено у світогляді оповідача, його цінностях, життєвому досвіді. Сприймаючи твір, читач, зі свого боку, занурює себе в події, асоціює з героями казки, проектує в темпоральному вимірі власну своєрідну життєву історію.

За дослідженнями Н. Чепелевої та А. Цапів, процес трансформації наративу в казці важливо вивчати за допомогою наративного аналізу, який, на думку Н. Чепелевої, відтворює семантичні характеристики рівнів змісту твору, а саме: когнітивного (дослідження тексту з акцентом на обставини життя оповідача), рефлексивного (аналіз внутрішнього світу наратора), регулятивного (вивчення впливу твору на читача, характер зміни його когнітивного, емоційно-смислового, комунікативного компонента особистості) (Чепелева, 2007).

Можна навести такі приклади трансформації наративу в літературній казці з акцентом на зміні ідентичності, застосовуючи наративний аналіз.

У казці О. Зубер «Золоті зернята» (Зубер, 2023) головна героїня Принцеса-мишка проходить кілька етапів трансформації ідентичності: від вибагливої, розпещеної, примхливої мишки, яка звикла до розкішного життя в Мишачому Королівстві, до звичайної доброї мишки, яка втратила королівський статус, корону, витончений зовнішній вигляд, однак розкрила свій внутрішній світ через співчуття, турботу про інших, оцінила дружбу та простоту життя в спільноті звичайних мишенят, усвідомила, що щастя не в зернятах у шоколаді, а в духовних цінностях, допомозі іншим. Із-поміж ключових моментів зміни ідентичності важливо виокремити: зустріч Принцеси-мишки зі звичайними мишенятами, які живуть у бідності, усвідомлення відсутності в інших можливості реалізувати базові потреби, відмову від шоколадних зернят задля допомоги звичайним мишенятам, готовність поділитися зерном із Мишачого Королівства, прийняття простого життя та дружбу з мишенятами. В історії Принцеси-мишки зміни в її особистісному сприйнятті відображаються в переході від егоцентричного образу до альтруїстичного, що уможливується завдяки кільком ключовим наративним подіям, які спричиняють переосмислення власного «Я». Наративний контраст у казці відображено крізь

конструкти розкоші та бідності: Принцеса-мишка початково існує у світі розкоші, де шоколадні зернята символізують для неї задоволення, вишуканість життя; зустріч зі звичайними мишенятами, які живуть у злиднях, стає першим кроком до зрушення в її наративі ідентичності, що відкриває їй нову перспективу на світ, де базові потреби залишаються нереалізованими, і змушує її сумніватися у власній системі цінностей. У наративному аналізі цей етап можна розглядати як «дисонанс», що підштовхує до трансформації. Кульмінаційною подією в зміні ідентичності є свідома відмова Принцеси-мишки від шоколадних зернят на користь допомоги іншим, що символізує зрушення від егоцентричної до просоціальної ідентичності, коли потреби інших стають для неї важливішими за власні задоволення. У контексті наративного підходу ця зміна є важливим «поворотом сюжету», що відображає рух від старого до нового образу «Я». Наступний етап трансформації ідентичності виявляється в готовності Принцеси-мишки прийняти просте життя разом із мишенятами. Вона позбавляється статусу, корони, зовнішніх ознак належності до королівської влади, що свідчить про її здатність відійти від ролі та маски, які пов'язані з королівським статусом. Трансформація в цьому випадку передбачає самоідентифікацію, за якої головний персонаж починає розуміти себе в новому контексті, формує нове «Я» на основі зв'язку з іншими, а не через титули чи багатство. Завершальним етапом у трансформації ідентичності стає усвідомлення значущості дружби та простого життя. Принцеса-мишка знаходить своє місце поміж інших мишенят і створює новий наратив про себе, у якому головними цінностями є підтримка, доброта, щастя спільноти. Ідентичність героїні змінюється з індивідуалістичної на колективістську, що наративно підтверджується через її прийняття спільних цінностей простого життя. Отже, з використанням наративного підходу можна помітити, як через зміни в особистісному наративі формується нове бачення себе, де духовні цінності та зв'язки з іншими стають пріоритетними, відображаючи глибину і значення внутрішньої трансформації героя.

При аналізі казки В. Сухомлинського «Хризантема й цибулина» (Сухомлинський, 2023) з'ясовано, що ідентичність героїв персоніфіковано через рослини — Хризантему та Цибулину. Зміна їхньої ідентичності зафіксована в момент усвідомлення власної цінності та свого місця у світі. Хризантема на початку твору ототожнює себе з красивою, вишуканою, зовнішньо привабливою квіткою, яка є кращою за інших, демонструє зверхність, зневажливо ставиться до інших. У процесі розвитку сюжету казки в Хризантемі відбувається зміна ідентичності, адже вона перебуває в стані розгубленості, бо втратила свою особливість, перевагу над іншими, починає усвідомлювати, що цінність не лише в красі, що інші теж

мають свою цінність. Ідентичність Цибулини віддзеркалює простоту, звичайність, непривабливість, неповноцінність, нав'язу Хризантемою. Однак у результаті інтересу, який виявила жінка, самоцінність Цибулини зростає, приходить усвідомлення, що краса буває різною. До ключових аспектів трансформації ідентичності героїв належить визнання жінкою краси Цибулини, усвідомлення Хризантемою, що краса не завжди є очевидною. У межах нарративного підходу казка розкриває процес трансформації ідентичності персонажів як засіб їх самопізнання та переоцінки власної цінності. Наративний підхід дає можливість побачити, як нарративні події впливають на зміну самосприйняття героїв, коли їхня ідентичність змінюється в контексті особистих переживань і взаємодії з іншими. На початку казки Хризантема виступає в ролі гордовитого персонажа, який бачить себе втіленням ідеалів краси й переваг. Наратив підкреслює її відчуття власної унікальності через протиставлення з Цибулиною, що уособлює простоту й звичайність. Таке контрастне зіставлення формує початкову ідентичність героїв, яка побудована на зовнішній відмінності. Наратив через розвиток сюжету приводить героїв до зіткнення з новими обставинами, що змушують їх переосмислити ставлення до себе й одне до одного. Хризантема стає особливо помітною в момент, коли вона починає втрачати свою гордість і перевагу: відчувши розгубленість, вона поступово змінює самосприйняття й усвідомлює, що справжня цінність не обмежується зовнішньою красою. Наративний підхід розкриває важливість сюжету в усвідомленні героїнею її нового розуміння краси, що більше не є зверхньою, а враховує цінність інших. Із цього погляду ідентичність Хризантеми змінюється під впливом внутрішнього конфлікту, спричиненого втратою почуття переваги. Ідентичність Цибулини, спочатку визначена як меншовартісна й буденна, поступово змінюється через визнання жінкою її внутрішньої краси. Поява інтересу до Цибулини символізує процес соціальної валідації, який допомагає героїні усвідомити свою цінність і унікальність. У нарративному контексті це підкреслює, як нарративні події й оцінки зовнішніх персонажів можуть сприяти зміні ідентичності, коли герої починають розуміти, що краса буває багатогранною та різноманітною. Отже, казка зображує процес самоусвідомлення та трансформації ідентичності обох персонажів. Для Хризантеми й Цибулини ідентичність змінюється в контексті взаємних переосмислень і суспільної валідації, що робить казку не просто історією про рослини, а прикладом складної, динамічної взаємодії ідентичностей у наративі.

Аналіз твору А. Зайцевої «Казка про страх» (Зайцева, 2023) демонструє, що початкова ідентичність Бузкової Феї (головної героїні твору) пов'язана із сором'язливістю, боязкістю, недовірливістю, самотністю і слабкістю. Переломними

моментами перетворення ідентичності стали знайомство з маленьким лисеням, зустріч із власним страхом біля Озера Правди, звільнення від страху, прогулянка біля Фонтану Успіху, садження Дерева Сміливості. У результаті внутрішньої боротьби Бузкова Фея набуває рис сміливості, відкритості, здатності до самопізнання, готовності до взаємодії з іншими, внутрішньої сили для досягнення успіху. Крізь призму нарративного підходу можна простежити, як ідентичність головної героїні поступово трансформується завдяки взаємодії з іншими персонажами та в процесі символічних випробувань. Наративний підхід дає змогу розглядати її ідентичність не як статичну рису, а як процес, який протікає під впливом нарративних подій, що символізують етапи особистісного зростання та самопізнання. Початкова ідентичність Бузкової Феї розкриває її внутрішні конфлікти та обмеження, зокрема страх і самотність. Ці риси стають центральними мотивами наративу, через які авторка послідовно розкриває боротьбу героїні з власними страхами. Переломні моменти — зустріч із лисеням, зі страхом біля Озера Правди, звільнення від страху — можна розглядати як нарративні кроки, які змінюють героїню зсередини. Знайомство з лисеням стає першим етапом набуття довіри до інших і відкритості. Озеро Правди служить символічним «дзеркалом», де героїня вперше стикається зі своїми страхами, що в межах нарративного підходу є ключовим елементом для осмислення особистісних обмежень та інтеграції «темних» аспектів власного «Я». Остаточні етапи трансформації, такі як прогулянка біля Фонтану Успіху й садження Дерева Сміливості, мають символічне значення для остаточного утвердження нової ідентичності. Героїня зростає до нової своєї концепції — відкритості до взаємодії, здатності до сміливих рішень, наповненості внутрішньою силою і рішучістю. Саме через наратив вона переосмислює свою ідентичність, проходячи шлях від страху до впевненості, що є головним акцентом у нарративному підході. Отже, казка демонструє динаміку особистісної ідентичності як історію внутрішньої трансформації. Усі переломні події символічно відображають етапи зростання і самопізнання, що розкриває нарративний підхід як ефективний спосіб дослідження психологічної трансформації героїв у літературних казках.

У літературній казці Лесі Українки «Три метелики» (Лесь Українка, 2013) характерними особливостями початкової ідентичності метеликів (головних персонажів твору) окреслено безтурботність, грайливість, насолоду сонячним світлом, радість, а також відсутність контролю над ситуацією, втрату пильності, що вказує на відсутність потреби серйозного самоусвідомлення або глибоких рішень. Зміна ідентичності метеликів відбулась у момент відчуття небезпеки від дощу та пошуку притулку серед квітів, що виявлено в згуртованості, єдності, дружбі головних персонажів,

які дбайливо ставляться одне до одного. Ідентичність метеликів зазнає змін: вони починають усвідомлювати цінність єдності та підтримки, що є важливим етапом трансформації особистісної структури в межах нарративу. Зовнішні обставини змушують метеликів діяти відповідально і підтримувати одне одного, що веде до переосмислення їхнього ставлення до дружби й солідарності. Рішення залишитися разом у складній ситуації стає поворотним моментом у сюжеті, де метелики переосмислюють свою ідентичність, додаючи до неї такі риси, як згуртованість і здатність до самопожертви. До ключових чинників трансформації ідентичності метеликів належать відмова тюльпана і лілії надати притулок усім метеликам, прийняття метеликами рішення залишитися разом у ситуації небезпеки, допомога сонечка. Саме втручання сонечка, яке дарує порятунок, підсилює новий вимір ідентичності метеликів, що тепер містить у собі не лише радість і безтурботність, а й моральні якості: вірність і дружбу. У межах нарративного підходу казка розкриває, як трансформація особистості героїв може розвиватися через етапи випробувань, що відображає загальнолюдські цінності та значення соціальної взаємодії, які часто є основними темами в літературних творах Лесі Українки. Таким чином, нарратив у казці відображає поступову зміну ідентичності героїв від безтурботного індивідуалізму до колективної згуртованості й емпатії, демонструючи, як випробування сприяють героям у набутті нових якостей і переосмисленні свого ставлення до світу.

Динамічні зміни ідентичності в казках наштовхують на розуміння наявності внутрішніх конфліктів персонажів, спостереження за особливостями розвитку героїв. У розмаїтті літературних казок акумульовано цілий спектр змін ідентичності: втрату, пошук себе, звільнення від обмежень, виконання нових ролей, уроки співчуття і розуміння інших, досвід долання перешкод, переоцінку цінностей.

Висновки. Отже, у дослідженні презентовано розуміння науковцями сутності поняття «ідентичність» як динамічної структури переконань, потреб, здібностей, сформованої внаслідок прийняття особистістю свідомих рішень щодо свого життя, з урахуванням особливостей розвитку його різних сфер. Виокремлено та схарактеризовано наукові підходи до тлумачення ідентичності: літературознавчий, онтологічний, антропологічний, психоаналітичний, соціологічний, когнітивно орієнтований, екзистенційно-гуманістичний, нарративний. Зосереджено увагу на змісті феномена «нарратив», який дослідники розглядають як текст, що розкриває порядок усвідомлення реальності, наповнює смыслом інформацію щодо послідовного повідомлення, упорядковує життєвий досвід людини та спосіб усвідомлення, інтерпретації подій, обставин. Відображено особливості вияву ідентичності в контексті нарративу:

виокремлення проблеми «Я», створення відчуття цілісності, інтеграція минулого, теперішнього й майбутнього, активізація рефлексії, акумуляція досвіду тощо. Проаналізовано визначення вченими дефініції «літературна казка» як авторського твору, який, переймаючи стиль і будову фольклорної казки, зосереджує увагу на елементах дійсності, фантазії. Розглянуто характерні риси прояву ідентичності в літературній казці крізь призму нарративу як уміння аргументувати, тлумачити когнітивний, мотиваційний, емоційний, поведінковий аспекти особистості в різних життєвих ситуаціях. Визначено акценти нарративного аналізу, зосередженого на відтворенні семантичних характеристик рівнів змісту твору. Здійснено аналіз літературних казок О. Зубер «Золоті зернята», В. Сухомлинського «Хризантема й цибулина», А. Зайцевої «Казка про страх», Лесі Українки «Три метелики» на предмет виявлення характеру змін ідентичності: від пошуку себе до переоцінки цінностей. За результатами аналізу творів з'ясовано, що в літературній казці не лише зосереджено увагу на описі краси чарівного світу, але й закладено процеси, пов'язані зі зміною нарративу і, як наслідок, еволюцією ідентичності персонажів.

Покликання

- Бліхар, В., Козловець, М., Горохова, Л., Федоренко, В., & Федоренко, В. (2020). *Філософія: словник термінів та персоналій*. КВІЦ.
- Гаврилко, О. (2021). *Наратив та його використання в інформаційних війнах* [Кваліфікаційна робота магістра, Маріупольський державний університет]. Електронний репозиторій Маріупольського державного університету. <http://repository.tu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3211>
- Горбач, Н., & Здіховська, Т. (2016). Жанр авторської казки в українській дитячій літературі: витоки та перспективи. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія Педагогічні науки*, 1(1), 39–44. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/9703>
- Гром'як, Р., Ковалів, Ю., & Теремко, В. (2007). *Літературознавчий словник-довідник*. ВЦ «Академія».
- Дуркалевич, І. (2009). Казка як проект наційної ідентичності. *Актуальні проблеми слов'янської філології, Серія: Лінгвістика і літературознавство*, 21, 239–246. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/16663>
- Забужко, О. (2009). *Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу*. Факт.
- Заграй, Л. (2020). Наративна ідентичність: механізми її формування. *Журнал Прикарпатського університету імені Василя Стефаника*, 7(2), 83–89. <https://doi.org/10.15330/jpnu.7.2.85-91>
- Зайцева, А. (2015). *Казка про страх*. Дерево казок. <https://derevo-kazok.org/kazka-pro-strah-anna-zajceva.html>
- Зубер, О. (2023). *Золоті зернята*. Дерево казок. <https://derevo-kazok.org/zoloti-zernjata-olga-zuber.html>
- Краєва, О. (2011). Становлення рефлексивної свідомості на етапі подолання підлітком кризи ідентичності. *Проблеми сучасної психології*, 11, 382–392. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20002/1/O.Kraieva_SRSPK1_PSP_11.pdf
- Крашенінікова, Т. (2013). Образ автора в українських літературних казках XIX ст. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* (с. 388–393). http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsev_2013_2013_50
- Лазаренко, В. (2017). Наратив як засіб переосмислення особою життєвих подій у контексті проблеми адаптації до наслідків воєнного конфлікту. *Проблеми політичної психології*, 5, 25–32. https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Ppp_2017_519.pdf

- Міллер, О. (2018). *Модуси ідентичності в художній прозі Мистецького Українського Руху* [Дисертація кандидата філологічних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка]. <https://lnu.edu.ua/thesis/miller-olesia-romanivna>
- Мороз, Р. (2009). Наративний підхід до дослідження ідентичності особистості. *Наука і освіта*, 4, 30–33. <http://dspace.rpdu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14079/1/R.%20A.%20Moroz%202009.pdf>
- Оліфер, О. (2020). Наративний підхід до проблеми ідентичності особистості в аналітичній філософії. *Актуальні проблеми духовності*, 21, 46–61. <https://doi.org/10.31812/apd.v0i21.3880>
- Османова, А. (2020). Психологічні детермінанти розвитку ідентичності особистості у працях зарубіжних та вітчизняних учених. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: психологія*, 31(1), 45–52. <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.1/06>
- Рікер, П. (2002). Що таке текст? Пояснення і розуміння. У М. Зубрицька (Ред.), *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* (с. 305–323). Літопис.
- Сухомлинський, В. (2023). *Хризантема й цибулина*. Світ казок. <https://svit-kazok.info/hryzantema-j-zybulyna-vasyl-suhomlynyskiy>
- Ткачук, О. (2002). *Наратологічний словник*. Астон. Українка, Леся. (2013). *Три метелики*. KazkaUA.org. <https://kazka.ua/page/tri-meteliki-kazka-lesi-ukrayinki>
- Цапів, А. (2018). Наратив «догори дригом» у казці Кетрін Хеллер «Білосніжка: невідома історія». *Львівський філологічний часопис*, 4, 142–147. <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2018-4-142-147>
- Чепелева, Н., Смільсон, М., Шиловська, О., & Гуцол, С. (2007). *Наративні психотехнології*. Главник.
- Чернієнко, В. (2017). Ідентичність як концепт. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди «Філософія»*, 49, 157–175. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1064677>
- Шарошкіна, Н. (Ред.). (2013). *Біографічні дослідження в дискурсі розвитку культури педагога*. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАІПН України.
- Adler, A. (1927). *Understanding human nature*. Garden City Publishing Company.
- Atkins, K. (2007). Narrative identity and embodied continuity. In K. Atkins & C. Mackenzie (Eds.), *Practical identity and narrative agency* (pp. 78–98). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203937839>
- Bauman, R. (Ed.). (1992). *Folklore, cultural performances, and popular entertainments*. Oxford University Press <https://doi.org/10.1093/oso/9780195069198.001.0001>
- Berger, P., & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Doubleday & Company.
- Buber, M. (1995). *Ich und Du*. Reclam, Philipp, jun. GmbH, Verlag.
- Douglas, S. (2019). *Narrating identity: The impact of literary reading on storied autobiographical memory development* [PhD thesis, University of Alberta].
- Franzosi, R. (1998). Narrative analysis — Or why (and how) sociologists should be interested in narrative. *Annual Review of Sociology*, 24, 517–554. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.517>
- Genette, G. (1998). *Die Erzählung*. UTB.
- Horkheimer, M., & Adorno, T. (2002). *Dialectic of Enlightenment*. Stanford University Press.
- Marcia, J. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 159–187). Wiley.
- Markowski, M. (2003). *Identity and interpretation*. Department of Slavic Languages and Literatures.
- Maslow, A. (1961). Peak experiences as acute identity experiences. *The American Journal of Psychoanalysis*, 21(2), 254–262. <https://doi.org/10.1007/BF01873126>
- McAdams, D. (2008). Personal narratives and the life story. In O. P. John, R. W. Robins, L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 242–262). Guilford Press.
- Mead, G. (1963). *Mind, Self and Society*. The University of Chicago Press.
- Mergenthaler, E. (1996). Emotion-abstraction patterns in verbatim protocols: A new way of describing psychotherapeutic processes. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 1306–1315. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.64.6.1306>
- Moran, M. (2018). Identity and identity politics: A cultural materialist history. *Historical materialism*, 26(2), 21–45. <https://doi.org/10.1163/1569206X-00001630>
- Oleś, P. (2009). *Wprowadzenie do psychologii osobowości*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ribó, I. (2019). *Prose Fiction: An Introduction to the Semiotics of Narrative*. Open book publishers. <https://doi.org/10.11647/OBP.0187>
- Tajfel, H. (1982). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.33.020182.000245>
- Trzebiński, J. (2002). Narracyjne konstruowanie rzeczywistości. In J. Trzebiński (Ed.), *Narracja jako sposób rozumienia świata* (pp. 17–42). Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Warmbier, A. (2017, April 26). Tożsamość narracyjna i rozumienie samego siebie. *Filozofuj!*, 1, 44–45. <https://filozofuj.eu/adriana-warmbier-tozsamosc-narracyjna-rozumienie/>
- Waterman, A. (1992). Identity as an aspect of optimal psychological functioning. In G. Adams, T. Gullotta, & R. Montemayor (Eds.), *Adolescent identity formation* (pp. 50–72). Sage Publications, Inc.

References (translated and transliterated)

- Adler, A. (1927). *Understanding human nature*. Garden City Publishing Company.
- Atkins, K. (2007). Narrative identity and embodied continuity. In K. Atkins & C. Mackenzie (Eds.), *Practical identity and narrative agency* (pp. 78–98). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203937839>
- Bauman, R. (Ed.). (1992). *Folklore, cultural performances, and popular entertainments*. Oxford University Press <https://doi.org/10.1093/oso/9780195069198.001.0001>
- Berger, P., & Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Doubleday & Company.
- Blikhar, V., Kozlovets, M., Horokhova, L., Fedorenko, V., & Fedorenko, V. (2020). *Filosofia: slovník terminů a personalii* [Philosophy: a glossary of terms and personalities]. KVITs.
- Buber, M. (1995). *Ich und Du*. Reclam, Philipp, jun. GmbH, Verlag.
- Chepelieva, N., Smulson, M., Shylovska, O., & Hutsol, S. (2007). *Naratywni psychotekhnologii* [Narrative psychotechnologies]. Hlavnik.
- Cherniienko, V. (2017). Identity as a concept [Identity as a concept]. *Visnyk KhNPU imeni H. S. Skovorody "Filosofia"*, 49, 157–175. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1064677>
- Douglas, S. (2019). *Narrating identity: The impact of literary reading on storied autobiographical memory development* [PhD thesis, University of Alberta].
- Durkalevych, I. (2009). Kazka yak proekt naratsiinoi identychnosti [Fairy tale as a project of narrative identity]. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii, Serii: Lihvistyka i literaturoznavstvo*, 21, 239–246. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/16663>
- Franzosi, R. (1998). Narrative analysis — Or why (and how) sociologists should be interested in narrative. *Annual Review of Sociology*, 24, 517–554. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.517>
- Genette, G. (1998). *Die Erzählung*. UTB.
- Havrylko, O. (2021). *Naratyv ta yoho vykorystannia v informatsiinykh viinakh*. [Narrative and its use in information wars] [Master's qualification work, Mariupol State University]. <http://repository.mu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3211>
- Horbach, N., & Zdikhovska, T. (2016). Zhanr avtorskoi kazky v ukrainskii dytiachii literaturi: vytoky ta perspektyvy [The genre of the author's fairy tale in Ukrainian children's literature: origins and prospects]. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii Pedagogichni nauky*, 1(1), 39–44. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/9703>
- Horkheimer, M., & Adorno, T. (2002). *Dialectic of Enlightenment*. Stanford University Press.
- Hromiak, R., Kovaliv, Yu., & Teremko, V. (2007). *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* [Dictionary of Literary Studies]. VTs "Akademiia".
- Kraieva, O. (2011). Stanovlennia refleksyvnoi svidomosti na etapi podolannia pidlitkom kryzy identychnosti [Formation of reflective consciousness at the stage of overcoming the identity crisis by an adolescent]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 11, 382–392. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20002/1/O.Kraieva_S_RSPKI_PSP_11.pdf
- Krashennikova, T. (2013). Obraz avtora v ukrainskykh literaturnykh kazkakh XIX st [The image of the author in Ukrainian

- literary fairy tales of the 19th century]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri* (pp. 388–393). http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsev_2013_2013_50
- Lazarenko, V. (2017). Naratyv yak zasib pereosmyslennia osoboiu zhyttievyykh podii u konteksti problemy adaptatsii do naslidkiv voiennoho konfliktu [Narrative as a means of rethinking life events in the context of the problem of adaptation to the consequences of military conflict]. *Problemy politychnoi psykholohii*, 5, 25–32. https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/Ppp_2017_519.pdf.
- Marcia, J. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp. 159–187). Wiley.
- Markowski, M. (2003). *Identity and interpretation*. Department of Slavic Languages and Literatures.
- Maslow, A. (1961). Peak experiences as acute identity experiences. *The American Journal of Psychoanalysis*, 21(2), 254–262. <https://doi.org/10.1007/BF01873126>
- McAdams, D. (2008). Personal narratives and the life story. In O. P. John, R. W. Robins, L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 242–262). Guilford Press.
- Mead, G. (1963). *Mind, Self and Society*. The University of Chicago Press.
- Mergenthaler, E. (1996). Emotion-abstraction patterns in verbatim protocols: A new way of describing psychotherapeutic processes. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 1306–1315. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.64.6.1306>
- Miller, O. (2018). *Modusy identychnosti v khudozhnii prozi Mystetskoho Ukrainskoho Rukhu*. [Modes of identity in the fiction prose of the Artistic Ukrainian Movement] [Candidate's thesis, Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka] <https://lnu.edu.ua/thesis/miller-olesia-romanivna>
- Moran, M. (2018). Identity and identity politics: A cultural materialist history. *Historical materialism*, 26(2), 21–45. <https://doi.org/10.1163/1569206X-00001630>
- Moroz, R. (2009). Naratyvnyi pidkhid do doslidzhennia identychnosti osobystosti [Narrative approach to the study of personal identity]. *Nauka i osvita*, 4, 30–33. <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/14079/1/R.%20A.%20Moroz%202009.pdf>.
- Oleś, P. (2009). *Wprowadzenie do psychologii osobowości*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Oliifer, O. (2020). Naratyvnyi pidkhid do problemy identychnosti osobystosti v analitychnii filosofii [A narrative approach to the problem of personal identity in analytic philosophy]. *Aktualni problemy dukhovnosti*, 21, 46–61. <https://doi.org/10.31812/apd.v0i21.3880>
- Osmanova, A. (2020). Psykholohichni determinanty rozvytku identychnosti osobystosti u pratsiakh zarubizhnykh ta vitchyznianskykh uchenykh [Psychological determinants of personal identity development in the works of foreign and domestic scientists]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho*. *Seriia: psykholohiia*. 31(1), 45–52. <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.1/06>
- Ribó, I. (2019). *Prose Fiction: An Introduction to the Semiotics of Narrative*. Open book publishers. <https://doi.org/10.11647/OBP.0187>
- Ricœur, P. (2002). Shcho take tekst? Poiasnennia i rozuminnia. [What is a text? Explanation and understanding]. In M. Zubrytska (Ed.), *Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky XX st.* (pp. 305–323). Litopys.
- Sharoshkina, N. (Ed.). (2013). *Biohrafichni doslidzhennia v dyskursi rozvytku kultury pedahoha* [Biographical research in the discourse of teacher's culture development]. Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy.
- Sukhomlynskyi, V. (2023). *Khryzantema y tsybulyna* [The chrysanthemum and the onion]. Svit kazok. <https://svitkazok.info/hryzantema-j-czybulyna-vasyl-suhomlynskiy>
- Tajfel, H. (1982). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.33.020182.000245>
- Tkachuk, O. (2002). *Naratolohichni slovnyk* [Narratological dictionary]. Aston.
- Trzebiński, J. (2002). Narracyjnie konstruowanie rzeczywistości. In J. Trzebiński (Ed.), *Narracja jako sposób rozumienia świata* (pp. 17–42). Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Tsapiv, A. (2018). Naratyv “dohory dryhom” u kaztsi Kettrin Kheller “Bilosnizhka: nevidoma istoriia” [Narrative “upside down” in Kathryn Heller's fairy tale “Snow White: The Unknown Story”]. *Lvivskyi filolohichni chasopys* [Lviv Philological Journal]. 4, 142–147. <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2018-4-142-147>.
- Ukrainka, Lesia. (2013). *Try metelyky* [Three butterflies]. KazkaUA.org. <https://kazka.ua/page/tri-meteliki-kazka-lesi-ukrayinki>
- Warmbier, A. (2017, April 26). Tożsamość narracyjna i rozumienie samego siebie. *Filozofuj!*, 1, 44–45. <https://filozofuj.eu/adriana-warmbier-tozsamosc-narracyjna-rozumienie>
- Waterman, A. (1992). Identity as an aspect of optimal psychological functioning. In G. Adams, T. Gullotta, & R. Montemayor (Eds.), *Adolescent identity formation* (pp. 50–72). Sage Publications, Inc.
- Zabuzhko, O. (2009). *Shevchenko mif Ukrainy. Sproba filozofskoho analizu* [Shevchenko's myth of Ukraine. An attempt at philosophical analysis]. Fakt.
- Zahrai, L. (2020). Naratyvna identychnist: mekhanizmy yii formuvannia [Narrative identity: mechanisms of its formation]. *Zhurnal Prykarpatskoho. universytetu imeni Vasylia Stefanyka*, 7(2), 83–89. <https://doi.org/10.15330/jpnu.7.2.85-91>
- Zaitseva, A. (2015). *Kazka pro strakh* [A fairy tale about fear]. Derevo kazok. <https://derevo-kazok.org/kazka-pro-strah-anna-zajceva.html>
- Zuber, O. (2023). *Zoloti zerniata* [Golden grains]. Derevo kazok. <https://derevo-kazok.org/zoloti-zernjata-olga-zuber.html>

Tetiana Savrasova-Viun

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine

IDENTITY IN DYNAMICS.

TRANSFORMATION OF THE NARRATIVE IN A LITERARY FAIRY TALE

The article presents the results of research into the problem of the influence of narrative transformations in a literary fairy tale on the dynamics of the characters' identity. Studying changes in the narrative of a literary fairy tale is a way of understanding the characteristics of the development of personal identity, which helps determine the nature of the interaction between the identity of the heroes of the work and its reproduction in real life circumstances. The essence of identity is determined as a dynamic structure that influences the formation of integrity, predetermining the nature of a person's self-determination in the process of choosing values. Scientific approaches to the interpretation of identity are characterized: literary, ontological, anthropological, psychoanalytic, sociological, cognitive-oriented, existential-humanistic, narrative. The content of the narrative is presented as a set of linguistic and psychological structures that unfold past events in the present time, transforming the state of the characters. It is noted that the narrative matrix of narrative schemes is a literary fairy tale as an author's work that focuses on elements of reality and fantasy. The purpose of the article is to substantiate and analyze the influence of transformations in the narrative of a literary fairy tale on the evolution

of the characters' identity. The object of the study is the narrative of literary fairy tales by O. Zuber "Golden Grains", V. Sukhomlynskyi "Chrysanthemum and Onion", A. Zaitseva "The Tale of Fear", Lesya Ukrainka "Three Butterflies". The subject of the study is the characteristics of the characters' identity in the aforementioned fairy tales. The article uses such research methods as analysis of scientific works, systematization of approaches, generalization of provisions on the role of narrative in a literary fairy tale, comparison of works, narrative analysis.

Based on the results of the study, it was found that the narrative in a literary work influences personal identity and contributes to the assimilation of experience. The process of transformation of the narrative in a literary fairy tale determines the nature of changes in identity, which is reproduced in the worldview of the narrator. Narrative analysis of literary fairy tales has shown that dynamic changes in the identity of the heroes of fairy tales in the process of transformation of the narrative of the work causes the emergence of a spectrum of identity changes: loss, self-searching, taking on new roles, lessons of compassion, overcoming obstacles, reevaluation of values, etc. The novelty of the research results lies in the identification of the characteristics of the characters' identity depending on changes in the narrative of a literary fairy tale. Further prospects for research may be related to the description of identity models of heroes of literary fairy tales and their classification according to their functions in the work.

Keywords: identity; narrative; fairy tale; literary fairy tale; literary approach; narrative analysis.

Стаття надійшла до редколегії 21.02.2024